

RECENZJA PRACY DOKTORSKIEJ

MGR PAWŁA PASTERNAKA

ZLECENIODAWCA RECENZJI:

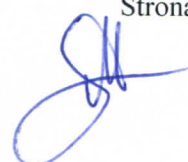
Rada Dyscypliny Artystycznej Uniwersytetu Muzycznego Fryderyka Chopina, pismo z dnia 08.04.2021 roku, zlecenie podjęte na podstawie ustawy z dnia 14 marca 2003 roku o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki (t.j. Dz. U. z 2017 roku poz. 1789).

DOTYCZY:

Uchwał Rady Wydziału Kompozycji, Dyrygentury i Teorii Muzyki z dnia 08.01.2018 roku oraz uchwały Rady Dyscypliny Artystycznej z dnia 15.04.2020 roku w sprawie:

- wszczęcia, na wniosek **Pana mgr. Pawła Pasternaka** przewodu na stopień doktora sztuk muzycznych w dyscyplinie artystycznej kompozycja i teoria muzyki
- wyznaczenia promotora
- wyznaczenia recenzentów

W świetle ustawy z dnia 14 marca 2003 roku o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki, Rada Wydziału Kompozycji, Dyrygentury i Teorii Muzyki oraz Rada Dyscypliny Artystycznej posiadały uprawnienia do prowadzenia przewodu na stopień doktora w dziedzinie sztuk muzycznych, w dyscyplinie artystycznej kompozycja i teoria muzyki.

Do nadesłanego mi przez Przewodniczącego Rady Dyscypliny Artystycznej pisma z dnia 08.04.2021 roku, informującego o wyznaczeniu mnie na recenzenta pracy doktorskiej Pana **mgr Pawła Pasternaka** pt. „Kierunki stylistyczne w budownictwie organowym w diecezji tarnowskiej w latach 1945-1992”, została dołączona następująca dokumentacja z posiedzenia Rady Wydziału Kompozycji, Dyrygentury i Teorii Muzyki oraz Rady Dyscypliny Artystycznej: uchwała dotycząca wszczęcia przewodu doktorskiego, wyznaczenia promotora i wyznaczenia mojej osoby na recenzenta.

PODSTAWOWE DANE O KANDYDACIE

Mgr Paweł Pasternak urodził się w Tarnowie w rodzinie o dużych tradycjach muzycznych. Jak sam pisze: „, Od dziecka wykazywałem intensywne zainteresowanie zarówno muzyką, jak i sprawami religii, liturgii i Kościoła....Domowe muzykowanie było u nas zjawiskiem częstym.” Naukę gry na fortepianie rozpoczął w wieku 9 lat w ognisku muzycznym, lecz zawsze, jak pisze, chciał grać na organach, co też udało mu się osiągnąć rozpoczynając naukę gry na tym instrumencie w szkole muzycznej II stopnia. Wpływ na jego edukację ogólnomuzyczną miał również organista w jego rodzinnej parafii. W trakcie edukacji w szkole muzycznej nauka grania na organach stawała się impulsem do poznawania tego instrumentu również od strony technicznej, muzykologicznej i organologicznej. Wpływ na rozwinięcie u doktoranta zainteresowania organami jako obiektem techniki, kultury i architektury miała także współpraca z Polskim Wirtualnym Centrum Organowym oraz wymiana informacji i zaznanie się ze środowiskiem badawczym na Ogólnopolskim Forum Organowym.

Kolejne etapy edukacji były konsekwencją pierwszych fascynacji doktoranta. W latach 2011-2016 ukończył studia licencjackie, a następnie magisterskie na kierunku instrumentalistyka z zakresu gry na organach na Uniwersytecie Muzycznym Fryderyka Chopina w Warszawie. W międzyczasie w latach 2013-2016 na tymże uniwersytecie studiował z powodzeniem na Międzywydziałowej Specjalizacji Pedagogicznej Kształcenia Słuchu. A następnie w tej samej uczelni podjął studia doktoranckie na kierunku Teoria Muzyki, których efektem jest obecna dysertacja, a od 2020 rozpoczął magisterskie studia muzykologiczne na Uniwersytecie Opolskim. W drodze naukowej edukacji doktoranta godne podziwu jest świadome połączenie kształcenia swoich umiejętności praktycznych z poszerzaniem wiedzy teoretycznej, co stanowi doskonały fundament dla badacza kultury muzycznej.

W praktyce zdobyte przez doktoranta wiedza i umiejętności pozwalały mu z powodzeniem łączyć działalność naukową, pedagogiczną i artystyczną. Jako pedagog doktorant realizował się w Społecznej Szkole Muzycznej II st. w Sierpcu ucząc tam kształcenia słuchu i będąc akompaniatorem, następnie w Zespole Szkół Muzycznych im. Ignacego Jana Paderewskiego w Tarnowie uczył gry na organach, a ostatnio prowadził zajęcia nauki gry na organach, kształcenia słuchu, organoznawstwa oraz chorału gregoriańskiego w Diecezjalnym Studium Organistowskim w Tarnowie. Warto podkreślić, że mimo skoncentrowania się na działalności naukowej związanej z organami doktorant prowadzi również działalność artystyczną, która wykraczała poza granice Polski wykazując oprócz występów krajowych również koncerty na Słowacji. Innym ważnym elementem praktycznej działalności artystycznej doktoranta była niemal dziesięcioletnia współpraca z Warszawskim Chórem Międzyparafialnym w latach 2009-2018, założenie i prowadzenie działalności własnego zespołu wokalnego Quinte Area oraz posługa organistowska, którą doktorant pełnił w różnych kościołach nieprzerwanie od 2008 roku. Organista to bardzo często mocno niedoceniany, ale pierwszy muzyk zawodowy i pierwszy kontakt muzyczny wielu późniejszych wybitnych artystów i muzykologów, mający wielki wpływ na ich późniejsze wybory, tak, jak to miało miejsce w przypadku samego doktoranta.

Jednak najważniejsza w działalności publicznej doktoranta jest działalność naukowa poświęcona organom jako zjawisku kulturowemu. W tym zakresie dokonania doktoranta budzą największy szacunek: dwie monograficzne publikacje książkowe, udział w redakcji prac zbiorowych, czterdzieści dwa artykuły naukowe opublikowanych przez różne polskie ośrodki naukowe, redakcja pism dotyczących tematyki organowej, organizacja sesji naukowych poświęconych tej tematyce, czy inwentaryzacja kilkudziesięciu instrumentów na rzecz urzędów konserwatorskich to, jak na tak młodego badacza, dorobek pokaźny. Co więcej, w pracach tych widać od samego początku bardzo jasno próbę przywrócenia wiedzy na temat polskiego instrumentarium organowego i ich twórców bazującą na mozolnym, metodycznym zbieraniu i analizie różnego typu materiałów źródłowych i badaniach terenowych. W ten sposób doktorant powoli, ale sukcesywnie zapełnia lukę wiedzy na temat tej dziedziny kultury, która powstała w czasach komunistycznych. Już samo to, oprócz pracy doktorskiej, którą ocenię poniżej, zasługuje na najwyższe uznanie i podziękowania, gdyż zebrane i opracowane przez doktoranta materiały mają nieocenioną wartość dla ochrony naszego dziedzictwa kulturowego w zakresie budownictwa organowego. W tym miejscu warto również uwypuklić działalność popularyzatorską doktoranta bazującą na źródłowych materiałach, która wyraża się w administrowaniu ogromnym internetowym katalogiem ponad 4000 polskich instrumentów

organowych na portalu Musicasacram.pl. To obecnie jedyny powszechnie dostępny katalog, który jest nieocenionym, poręcznym, wygodnym i merytorycznie wiarygodnym źródłem podstawowej wiedzy na temat organów w Polsce. Chciałbym jako osoba często korzystająca z tego portalu w tym miejscu bardzo podziękować za trud i pracę włożoną w jego stworzenie i administrowanie. To wielka pomoc dla artystów koncertujących i badaczy polskiej kultury organowej.

OCENA PRACY DOKTORSKIEJ:

Praca doktorska mgr Pawła Pasternaka pod tytułem „Kierunki stylistyczne w budownictwie organowym w diecezji tarnowskiej w latach 1945-1992”, składa się z dwóch tomów, które łącznie posiadają 853 strony (sic!).

W pierwszym tomie (274 stron) doktorant przedstawia właściwą tematykę swojej pracy i wyniki swoich badań. Po omówieniu zagadnień wstępnych i metodologii, następuje rozdział dotyczący tendencji w budownictwie organowym w Europie i Polsce w badanym okresie, gdzie zostały zarysowane ogólnie najważniejsze zjawiska w tej dziedzinie z podziałem na kraje zachodnie i kraje bloku komunistycznego oraz osobno omówiona została sytuacja w Polsce. W rozdziale trzecim doktorant analizuje, a następnie przedstawia syntetycznie rodzaje inwestycji organmistrzowskich na terenie diecezji tarnowskiej w omawianym okresie i przyczyny ich podejmowania posiłkując się obszernie zebraną dokumentacją źródłową. Kolejny rozdział przedstawia sylwetki samych organmistrzów uwzględniając ich wpływ na rozwój budownictwa organowego na terenie diecezji tarnowskiej z podziałem na tych, którzy tutaj mieszkali i tych którzy tutaj tylko wykonywali swoje prace. W rozdziale piątym Paweł Pasternak analizuje powstałe w badanym okresie instrumenty pod kątem właściwości technicznych zwracając uwagę na różnorodność zastosowanych technologii przez konkretnych budowniczych w odniesieniu do poszczególnych elementów konstrukcji organów takich jak stół gry, traktura, wiatrownice, system powietrzny, dyspozycja oraz stylistyka prospektu. Ostatni analityczny rozdział poświęcony jest przedstawieniu roli i sylwetek teoretyków budownictwa organowego i rzeczoznawców, którzy mieli wpływ na kształtowanie krajobrazu organowego na terenie diecezji tarnowskiej w omawianym okresie. Na podstawie zebranych informacji w rozdziale siódmym doktorant przedstawia wnioski dotyczące jakości powstałych instrumentów oraz postaw estetycznych i tendencji rozwojowych firm organmistrzowskich na tym terenie. W tym rozdziale przedstawia także wyróżniające się, według jego opinii, instrumenty, jak również

przedstawia własną periodyzację organów w diecezji tarnowskiej w omawianym okresie ze względu na ich cechy techniczno-stylistyczne.

Tom drugi (579 stron) zawiera dwa aneksy. Pierwszy to katalog instrumentów powstałych w latach 1945-1992 na terenie diecezji tarnowskiej. Drugi aneks zawiera skany dokumentów źródłowych dotyczących budownictwa organowego na badanym obszarze takich jak protokoły odbioru instrumentów, sprawozdania z oględzin instrumentów, rysunki koncepcyjne i projekty szaf, kosztorysy, zaproszenia na poświęcenie organów, oferty organmistrzowskie, listy materiałów do budowy instrumentu.

Ponadto w obu tomach zawarta jest odnosząca się do każdego z nich bibliografia, indeks topograficzny, indeks osobowy oraz spis ilustracji, tabel, jak również w pierwszym tomie streszczenie w języku angielskim.

Zastanawiając się nad oceną tej pracy doszedłem do wniosku, że mamy tu do czynienia ze swego rodzaju wzorcowym formatem naukowym, który z powodzeniem mógłby być zastosowany przez innych naukowców w pracach badawczych dotyczących instrumentarium organowego na innych terenach naszego kraju i w innych periodach historycznych. Doktorant podszedł bardzo kompleksowo do tematyki swoich badań skupiając się głównie na dwóch rodzajach materiału badawczego, tj. różnego typu dokumentach źródłowych, jak również badaniach terenowych, co pozwoliło mu uzyskać obiektywny obraz obecnego stanu wiedzy na temat omawianych zagadnień. Istotne w tym zakresie jest fakt, iż ogromna ilość cytowanych dokumentów pochodzi z różnych, istotnych dla opisywanej tematyki instytucji kościelnych i urzędów. Warto jednak dodać, że uzupełnieniem przedstawionego stanu wiedzy były relacje osobowe, które, choć trudne do zweryfikowania, przy założeniu dobrej woli interlokutorów, są nieocenionym źródłem dodatkowych informacji, których na próżno szukać w oficjalnych dokumentach. Pozwalają one lepiej poznać i zrozumieć kontekst podejmowanych decyzji i działań, co skrupulatnie wykorzystuje w swoich analizach doktorant. W pracy doktoranta zwraca uwagę systemowość opracowania. Identyczna metodologia badań zastosowana do wszystkich opisywanych instrumentów (widać to zwłaszcza w aneksie pierwszym, czyli katalogu instrumentów) dała w rezultacie informacje, które pozwalają na dokonywanie prawomocnych uogólnień i wniosków, co też jest w tej pracy zawarte. Jednocześnie, jak zaznacza sam autor, nie wyczerpują one tematu, i można założyć, że w przyszłości będzie dostęp do innych materiałów, do których nie udało się dotrzeć doktorantowi. Trudno jednak sobie wyobrazić jak wielki nakład czasu i pracy został włożony przez doktoranta w tak skrupulatnie i obszernie udokumentowany fragment naszego dziedzictwa kulturowego jakim

jest budownictwo organowe w diecezji tarnowskiej w omawianym okresie. Z tekstu pana Pasternaka przebija autentyczna pasja, fascynacja i zaangażowanie w dogłębne dotarcie do Prawdy o zjawisku budowy organów w powojennej Polsce jako takim, jak i o konkretnych instrumentach. Na dodatek zagadnienia te zostały przedstawione w szerokim kontekście społecznym, osobowym i politycznym pozwalając nawet osobie słabo zorientowanej w temacie na swobodne podążanie za przedstawianymi przez doktoranta tezami i wynikami badań. Nie do przecenienia jest wartość dokumentacyjna pracy Pana Pasternaka. Budownictwo organowe jest zjawiskiem dynamicznym, stąd zebranie i usystematyzowanie wiedzy na jego temat daje nam niesłychanie potężne narzędzie w kształtowaniu współczesnych kolejnych etapów tego zjawiska przy zachowaniu świadomości ich ciągłości. Wiele z opisywanych tutaj instrumentów z pewnością zostało już poddanych kolejnym zmianom. W tym sensie dzieło pana Pasternaka działa jak informacyjna „stopklatka” na temat budownictwa organowego na terenie diecezji tarnowskiej w omawianym okresie i jako takie staje się podstawowym materiałem źródłowym dla przyszłych badaczy tego zagadnienia.

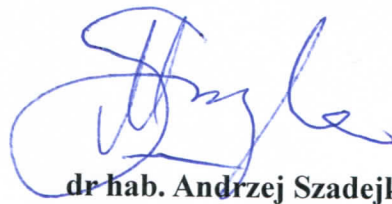
Wypadałoby sobie życzyć, aby praca ta stała się przedmiotem analizy i była powszechnie dostępna dla innych naukowców – organologów, stanowiła inspirację do podejmowania przez nich badań w innych regionach naszego kraju, w tak szerokim, a jednocześnie spójnym metodologicznie zakresie, i aby wiedza na temat tego istotnego zjawiska kulturowego miała podstawy źródłowe opracowane w należyty sposób, tak, jak ma to miejsce w pracy doktorskiej pana mgr Pawła Pasternaka.

KONKLUZJA:

Rozprawa doktorska mgr Pawła Pasternaka posiada oryginalny, odkrywczy, twórczy i edukacyjny charakter, a przy tym ma ogromną wartość źródłową. Doktorant wnosi niekwestionowany i wielce znaczący wkład w rozwój reprezentowanej dyscypliny. Rozmiar pracy wynikający z ogromu zaprezentowanego i zanalizowanego materiału źródłowego jest wyjątkowy zarówno pod kątem merytorycznym, jak i metodycznym. Bez wątpienia praca doktoranta już teraz jest materiałem, którego nie powinien pominąć, żaden z przyszłych badaczy dwudziestowiecznego budownictwa organowego w Polsce.

Pan mgr Paweł Pasternak dogłębnie przedstawił i zanalizował wieloaspektowo tezę swojej pracy i spełnił tym samym wymagania Ustawy.

Stawiam wniosek o jej przyjęcie oraz wyróżnienie, na które absolutnie zasługuje.

dr hab. Andrzej Szadejko